

yenifikir

Uluslararası Akademik Fikir Araştırma Dergisi
International Journal of Academic Research and Ideas

Cilt / Volume: 13

Sayı / Issue: 27

Sadık Amber

Dr.

Ataşehir İlim ve Kültüre Hizmet Derneği Öğrenci
Yurdu, Rehber Öğretmen
sadik.amber@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9707-4740>

Kırgızistan'da Boşanma Sebepleri ve Kırgız Halkına Sosyal Tesirleri

*Reasons for Divorce in Kyrgyzstan and
Social Influences for Kyrgyz People*

Tez Özeti / Thesis Summary

Geliş Tarihi / The Date of Received: 01.10.2021
Kabul Tarihi / The Date of Accepted: 13.10.2021
Yayın Tarihi / The Date of Published: 28.12.2021

Atıf / Citation

Amber S. (2021). Kırgızistan'da Boşanma Sebepleri ve Kırgız Halkına Sosyal Tesirleri, Yeni Fikir Dergisi, 13 (27), 40-55
Amber S. (2021). Reasons for Divorce in Kyrgyzstan and Social Influences for Kyrgyz People, The Journal of Yeni Fikir, 13 (27), 40-55

Bu makalede intihal programıyla benzerlik raporu alınmıştır.
In this article, a similarity report with the plagiarism program was received.

Kırgızistan'da Boşanma Sebepleri ve Kırgız Halkına Sosyal Tesirleri*

Öz

Son yıllarda bilim, teknoloji ve kültürel sahada çok büyük ve köklü gelişmeler meydana gelmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, toplumsal yapı ciddi manada değişim ve dönüşüme uğramıştır. Bu değişimlerin toplumsal yapılarda yansımaları, bazen müspet ve bazen de menfi şekilde tezahür etmektedir. Bu değişim ve dönüşümlerden en fazla etkilenen toplumsal yapıların birisi ve belki de en başta geleni hiç şüphesiz aile müessesesidir. Her açıdan güçlü bir toplum, güçlü bir aile yapısıyla mümkündür. Aile, beşeriyetin tarih sahnesine çıkmasından bu yana önemini hiç kaybetmeyen sosyal müesseselerden biri kabul edilmiştir. Ailenin oluşması evlilik yoluyla mümkündür. Aile kurmak nasıl yadsınamaz bir hakikatse, o aile birlikteliğinin nihayete ermesi de inkâr edilemez bir gerçektir. Evlilik sisteminin önce duygusal, sonra da hukuki olarak nihayete ermesi "Boşanma" olarak kabul edilmektedir. Boşanma genelde bütün dünyada, özelde ise Kırgızistan'da günden güne artışı devam eden en güncel problemlerden birisidir. Kırgızistan'da boşanmalar eski dönemlere nazaran artış göstermektedir. Bu makalede Kırgızistan'da boşanma sebepleri ve Kırgız halkına tesirleri ele alınmıştır. Kırgızistan'da bu sahada yapılmış çalışmalar olmakla beraber yeterli düzeyde değildir. Bu makalede iki hedef ön plana çıkmaktadır. Birincisi, Kırgız aile yapısında, boşanma olgusunun artarak devam ettiğine ve çözümler üretilmediği takdirde toplum yapısının ciddi darbe alacağına işaret ederek farkındalık oluşturmaktır. İkincisi ise, bu sahada araştırma yapacaklara katkıda bulunmaktır.

Anahtar kelimeler: Boşanma, Boşanma Sebepleri, Aile, Evlilik.

Reasons for Divorce in Kyrgyzstan and Social Influences for Kyrgyz People

Abstract

In recent years, there have been great and radical developments in the field of science, technology and culture. As a result of these developments, the social structure has undergone serious changes and transformations. The reflection of these changes in social structures sometimes manifests positively and sometimes negatively. One of the social structures most affected by these changes and transformations, and perhaps the most important one, is undoubtedly the family institution. A strong society in every respect is possible with a strong family structure. The family has been accepted as one of the social institutions that has never lost its importance since the emergence of humanity on the stage of history. Family formation is possible through marriage. Just as starting a family is an undeniable truth, the end of that family union is an undeniable fact. The end of the marriage system, first emotionally and then legally, is to be accepted as "Divorce". Divorce is one of the most current problems that continues to increase day by day in the whole world and in Kyrgyzstan in particular. Divorces in Kyrgyzstan are increasing compared to previous periods. In this article, the reasons for divorce in Kyrgyzstan and its effects on the Kyrgyz people are discussed. Although there are studies in this field in Kyrgyzstan, they are not sufficient. Two goals stand out in this article. The first is to raise awareness by pointing out that the divorce phenomenon continues to increase in the Kyrgyz family structure and that if solutions are not produced, the social structure will suffer a serious blow. The second is to contribute to those who will do research in this field.

Keywords: Divorce, Reasons for Divorce, Family, Marriage

* Bu makale, yazarın "Kırgızistan'da boşanma sebepleri ve Kırgız halkına sosyal tesirleri" isimli doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

1. GİRİŞ

Anne, baba ve çocuklardan oluşan en küçük sosyal topluluğa aile denir. Toplumun temel yapıtaşı olarak kabul edilen aile, en eski ve köklü müesseselerden biridir. Aile en yakın ilişkilerin sergilendiği, neslin devamı, sevgi, itimat, ekonomik, cinsel vb. birçok ihtiyaç ve taleplerin icra edilebildiği sosyal bir gruptur. Aile hayatının gücü bir şekilde sürdürülebilmesinin yolu, fertler arasındaki karşılıklı sevgi, güven, saygı gibi manevi değerlerin ortaya koyulmasına bağlıdır. Aileyi devam ettiren ve sağlam kalmasına vesile olan değerlerin yıpranması, zaman zaman aile içi buhranların oluşmasına neden olmaktadır. Bu problemler ortadan kaldırılmazsa boşanmanın gerçekleşmesi kaçınılmaz olur.

Sosyal bir yapı olarak kabul edilen aile, bütün toplumlarda olduğu gibi, Kırgız toplumunda da önem açısından en üst seviyelerdeki sosyal yapılardan biri kabul edilmiştir. Bir Kırgız atasözünde "Aile küçük bir memlektir" denilerek ailenin yüksek seviyesine işaret edilmektedir. Aile kurumu evlilik yoluyla tesis edilmekte ve ölüm boşanma ve boşanmayı gerektiren diğer hukuki sebeplerle de nihayete ermektedir. Evlilik ve boşanma insanlık tarihi kadar eskidir. Modern hayatla beraber bütün toplumsal yapılarda olduğu gibi, aileye dair anlayışta da köklü ve hızlı değişimler olmuş ve olmaya da devam etmektedir. Kırgız ailesi de bu gelişme ve değişikliklerden menfi manada payına düşeni almaktadır.

Boşanma, resmen evliliğin nihayete ermesidir. Boşanma olayı her toplumda farklı zamanlarda değişik kurullarla ortaya koyulmuştur. Bununla beraber boşanma tahsil durumuna, yaş seviyesine ve evlilikte geçirilen vakte göre de farklılık arz etmektedir. Boşanmanın en önde gelen sebebini, neredeyse bütün problemleri kendi içinde ihtiva eden geçimsizlik maddesi oluşturmaktadır. Sosyolojik olarak boşanma artışında, şehir hayatı, hanımların ekonomik özgürlüklerine kavuşmaları, geleneksel anlayışın zedelenmesi, hanımların daha hürriyetçi düşünmeleri gibi farklı nedenler zikredilmesi mümkündür. B. M. İstatistik Komisyonu'na göre, boşanmanın istatistiksel açıdan kabul edilmesi için evlilik sisteminin resmi açıdan nihayete ermiş olması ve eşlerin tekrar evlenebilecek şekilde bir imkâna sahip olmaları icap etmektedir (Doğan C. , 1998, s. 59-69).

Boşanma, karı koca ilişkilerinin iki taraflı muhabbet, ihtiram, itimat ve hayat boyu saadet beklentileriyle tesis ettikleri, ancak bu beklentilerinin farklı sebeplerle yerine getirilmemesi neticesinde, evliliğin resmen bitirilmesi (Sucu, 2007, s. 4).

Boşanma hadisesi hiç şüphesiz kişinin ömründe gördüğü en büyük problemlerden biri kabul edilmektedir (Chiriboga & Cutler, 1978, s. 95). Boşanmanın tam olarak tarif edilebilmesi için, mahkeme kararı kendi başına kâfi görülmemektedir. Sebebine gelince boşanmalar sadece boşanan tarafları değil, genel olarak toplumun hepsini tesir altına almaktadır. Bu

vaziyet, boşanmaların sebeplerinde, başka toplumsal olaylarında tahlil edilmesini zaruri kılmaktadır. Boşanmalar resmi yollarla oluşa da toplumsal zaviyeden de kabul görmesi ve meşru bir zeminde değerlendirilmesi gerekmektedir (Kaya & Eren, 2020, s. 723). Toplumsal cihetten boşanmaya dair müspet nazarla bakılmamakta, boşanmanın ayrılan taraflara, evlatlarına, yakınlarına ve de topluma ciddi sıkıntılar oluşturduğu değerlendirilmektedir (Sandalcılar, 2012, s. 711). Bu sebeple bu sıkıntılı vetireyi başından geçiren kişiler, hayata tekrar adapte olabilmeleri için psikolojik ve sosyal açıdan yardıma ihtiyaç hissetmektedirler (William & C. Turk, 1981, s. 179).

Aile ve evlilik kurumunun yıpranmasına, birçok sosyal ve psikolojik problemlerin oluşmasına yol açan boşanma olgusu, aile ve evliliğe dair araştırma yapanların dikkatini çekmiştir. Araştırmacılar, bu duruma mâni olmak için derinlemesine incelemeler yaparak, toplumsal olaylara müspet manada katkıda bulunmak üzere harekete geçmişlerdir (Yıldırım N. , 2004, s. 60). Evlenmenin; ekonomiye dair beraberlik, tutuculuk, dünyaya gelen evlatları yetiştirme gibi vazifeleri vardır. Bir müddet sonra bu vazifelerin resmi yapılara havale edilmesi, ferdin hürriyet sahasını çoğaltmış ve ferdin talep ve temennilerinin daha belirgin hale gelmesine sebep olmuştur. Bu talep ve temennilerin tahakkuk etmemesi veya cevapsız kalması neticesinde de evlilik darbe almakta, hatta boşanmaya kadar gitmektedir (Adak N. vd. 2020, s. 201-218).

Bu süreçte en fazla sıkıntı ve acıyı günahsız çocuklar çekmektedir. Kendi dertlerine düşen ebeveynler, çocukların ihtiyaçlarını yerine getirmede, kâfi derecede ilgi ve alaka gösterme imkânına sahip olamamaktadırlar. Dolayısıyla biyolojik ve psikolojik açıdan yetiştirme çağında olan çocuklar, yeterli derecede ihtiyaçları temin edilmediğinden, geleceğe dair güçlü ve hazır bir nesil olarak yetişemeyecek ve bir derecede problemleriyle beraber toplumsal hayata katılacaklardır.

Belli bir kültürel düzeye ulaşan ve evliliği sosyal bir yapı olarak gören toplumlarda, boşanma, birtakım kanunlar ve topluma ait örf-adetler yoluyla kontrol altına alınmaya ve engellenmeye çalışılmaktadır. Lakin bu arzu edilmeyen durum, hiçbir vakit tamamen ortadan kaldırılamamış ve engellenememiştir. (Yıldırım N. , 2004, s. 60). Bu sebeple, boşanmanın engellenmesi ve boşanmaya tesir eden etkenlerin güzelce araştırılması; boşanmayı çoğaltıcı veya boşanmaya mâni olan unsurların ortaya koyulması açısından mühim bir husus kabul edilmektedir (Doğan Ş. , 2016, s. 1008) .

Boşanma gibi bir mevzuda araştırma yapmamızın sebebi, aile ve evlilik müesseselerinin toplumlar için çok ehemmiyetli oluşu ve mevzuya olan yakın alakamızdır. Aile toplumun temel taşı olunca, ailedeki problem ve sıkıntılar direkt olarak toplumun her türlü müessesesini negatif olarak etkilemektedir. Güçlü bir toplum için gücü bir aile ve güçlü bir aile içinde, her açıdan nitelik olarak iyi yetişmiş nesillere ihtiyaç vardır. Bu yolla Kırgızistan'da artma temayülü gösteren boşanmalara

dikkat çekerek farkındalık oluşturmak ve engellenebilmesi yönünde katkıda bulunma arzusu bu çalışmayı yapmada müessir faktör olmuştur. Boşanmayı engellemek için araştırma yapılırken ailelerde, çocuklarda ve bunlarla irtibatlı akrabalarda sosyal ve psikolojik tesirler oluşmasına neden olan bu sosyal probleme dair araştırma gerekli olduğu kanaati hâsıl olmuştur. Bu fikirden hareketle, boşanmaların Kırgızistan'daki durumu, sebepleri ve Kırgız halkına sosyal açıdan menfi ve yıkıcı tesirlerinin neler olabileceği araştırmaya konu edilmiştir.

Bu Çalışma; Kırgız toplumunda boşanmanın sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel nedenleri ve sonuçları ve bunların önlenmesi konularıdır. Bu bağlamda boşanma konusuna Kırgız halkının yaklaşımlarının ne olduğu bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Çalışmanın temel amacı; boşanmanın, temel toplumsal nedenlerini tespit etmenin yanı sıra, boşanma sürecinin etki ve sonuçlarını tespit etmektir.

Bunun yanında Kırgız toplumunda boşanmanın başlıca nedenlerini belirlemek; Kırgız toplumundaki reformlar sırasında aile içi anlaşmazlıkların temel nedenlerinin ve çatışmanın etkisini ortaya çıkarmaktır. Sosyo-ekonomik dönüşüm bağlamında boşanmayı etkileyen faktörleri ortaya koymaktır.

Kırgız toplumunda son yıllarda meydana gelen ekonomik ve sosyal değişimlerin aile kurumu da dâhil olmak üzere toplumun tüm kesimlerini etkilediğinin bilinmesi bu konunun araştırılmasının kaçınılmaz kılınmaktadır. Aile, sadece sosyal bir kurum olarak ilgi çekici değil, toplumun istikrarını, gelişimini ve yeni koşullara ve değişikliklere uyumunu sağlayan bir ağıdır. Öte yandan aile, yurttaşın ilk toplumsallaşma alanı, bireyin topluma uyum ve oluşumundaki ilk mekân olması araştırmanın önemini artırmaktadır.

Çalışmada nicel araştırma metodlarından anket tekniği uygulanmıştır. Anketin hazırlanma aşamasında konuyla ilgili yapılan çalışmalar taranmış, konuyla bağlantılı olan belgeler incelenmiş, alan uzmanları ile görüşmeler yapılmıştır. Anket, 89 sorudan oluşmuştur. Resmi makamlardan izin alınması sonrasında çalışmanın pilot uygulaması yapılarak eksiklikler giderilmiş ve sonrasında anketin asıl uygulamasına geçilmiştir.

Araştırmanın evrenini Kırgızistan'da yaşayan kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise rasgele örneklem yöntemiyle seçilen 1250 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın Uygulama kapsamında yönergeye uygun olarak doldurulan anketler istatistiksel analize tabi tutulmuştur.

2. BOŞANMA SEBEPLERİ:

Genel olarak, fertlerin hepsi yuva kurarken izdivacın, hayat boyu sürmesi maksadı ve ümidiyle yuva kurmaktadır. Ancak bir vakit sonra, eşlerden her ikisi veya birinin, bazı sebeplere binaen aile hayatının devam etmesine olan arzuları, önce azalmaya, sonra da yok

olmaya başlamaktadır. Bu durum eşler arasındaki davranışlar ve konuşmalara da yansımaktadır. Evlilik hayatının yürümesini engelleyecek tarzda tutumlar da artmaya başlamaktadır. Bunun akabinde farklı vakitlerde aile içi münakaşalar, mücadeleler ve sonunda da ayrılımlar tahakkuk etmektedir (Doğan Ş. , 2016, s. 991-1011). Boşanma, aile birlikteliğinin sarsılmasına, ailenin parçalanmasına ya da tamamen yok olmasına sebebiyet vermekte ve ferdin yanındakileri ihata edecek şekilde bütün aile mensuplarını negatif olarak etkilemektedir (Arpacı & Tokyürek, 2012, s. 1-15).

Modern yaşamla beraber kişilerin sosyal ve ekonomik açıdan hürriyetleri çoğaldıkça başka insanlarla olan irtibatları gevşemiştir. İnancın ve başka topluma ait kültürel faktörlerin sosyal hayata tesir etmekteki kuvveti yok oldukça, fertler için evliliğin sürmesine dair bağlayıcı rolü de kaybolmaya yüz tutmuştur. Sonuç olarak boşanmalarda çoğalma meydana gelmiş ve boşanma sıradan bir durum olarak kabul edilmektedir (Sarpkaya, 2013, s. 30). Toplumsal dönüşüm, gelenekler ve normların kabul edilip tatbik edilmesinde farklılıklara ve intibak problemlerine sebebiyet vermektedir. Çağdaşlaşma vetiresi ferdin hayat tarzının kabul edilmesinde tesirli olmaktadır. Fert, aslında kendisini, hayatına devam ettiği sosyal atmosferin kaideleriyle tamamen ihata edilmiş olarak bulmakta, bu kaidelere karşı, hür düşünme arzusu şeklinde, ferdin iç dünyasında bazı duygular hâkim olmaya başlamaktadır. Toplumun, genel olarak ahlaki değerlerinden kurtulmasına vesile olan hürriyet anlayışı, bu gayretlerin teksif edildiği mahallerde kaybolmaya başlamakta ve yerini ferdin kendi yaratılış maksadı olarak gördüğü ferdi ahlak anlayışına bırakmaktadır (Yakupoglu, 1996, s. 314). Aile yuvasının bozulması olarak kabul edilen boşanma, cemiyet hayatının bozulmasındaki amillerden biridir. Boşanma, aniden zuhura gelen bir hadise değildir. Bu sebeple toplumsal zaviyeden ve çok yönlü olarak tahlil edilmesi icap etmektedir (Kır & Bülbül, 2012, s. 99-122).

Boşanma sayısı evliliğin ilk on yılında ve 20 yıldan sonraki süreçte artmaktadır. Bu, ailede ne kadar çok çocuk olursa, ayrılma olasılıklarının o kadar az olduğu anlamına gelmektedir. İkinci bir evliliğin ilk evliliğe göre avantajı, çiftin evliliklerinin artık "ebedi ve ölüme kadar evlilik" düşüncesinin olmamasıdır. Artık romantik bir aşk değil, evliliğe akılcı bir yaklaşımla bakılmaktadır. İkinci evliliklerdeki tüm iyi şeylere minnettar kalmakta ve onu korumak için çok çalışmaktadırlar. Öte yandan, evlilikte başka bir uyumsuzluk varsa, çift ilişkiyi eskisinden daha fazla düzeltmeye isteklidir ve problemler çözülmiyorsa da ilişkiyi koparmak daha kolaydır. Boşanma sadece yasal bir süreç değil, aynı zamanda da sosyal ve psikolojik bir süreçtir (Kravchenko & Anurin, 2001, s. 53).

Boşanma için birçok sebep gösterilebilir. Ancak bu mevzularla ilgili araştırma yapan Tiit (1980, s. 26-34), Kuznetsov (1988, s. 150) ve Mikheyeva (2002, s. 89) boşanmaya tesir eden faktörler arasında şu maddeleri saymaktadırlar: Erken evlilikler, evlenmeden önce çocuk

sahibi olmak, ikinci kez evlenmek, çocukluk döneminde anne-babaların boşanması, mali sorunlar, eşlerin eğitim düzeyindeki farklılıklar ve eşler arasında sosyal dengesizlikler.

Yeni evliliklerinde mutluluk ve huzur umutları yüksek olduğundan aile içinde ciddi anlaşmazlıklar olursa boşanmayı düşünebilecekleri doğrudur. Aile hayatındaki erken hayal kırıklığı da erken çocuk doğurma ile ilişkilidir. Rusya'da kadınların %60'ı 25 yaşından önce evlenmekte ve çocuk sahibi olmaktadır. Erken evlilerin ilişkileri, çocuk yetiştirme sorunları, ekonomik zorluklar ve eşleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları için tam olarak istikrarlı değildir. Çünkü bu özellik 25 yaşına kadar tam olarak oluşmamaktadır (Golod, 1996, s. 9-71). Medkov, evlilik süresinin uzun veya kısa sürmesine dair yaptığı yorumda, boşanma olasılığı ilk dönemlerde artmaktadır. Ancak yavaş yavaş tekrar azalmakta ve aynı zamanda ilk ve ikinci beş yılda en yüksek oranlara ulaşmaktadır (Medkov, s. 68).

Boşanma, kural olarak, tek yönlü bir yol değildir ve kendine ait dinamikleri vardır. 1990'larda Solodnikov tarafından yürütülen bir araştırmaya göre, çoğu çift, boşanmadan önce, evlilik konusunda profesyonel tavsiye almamakta, ancak yakın akraba ve arkadaşlara istişarede bulunmaktadır: %75,2'i annelerine, %51,8'i arkadaşlarına, %39,2'si babalarına, %10,2'si avukatlara, %4,9 'uda psikolog ve doktorlara başvurmaktadır. Boşanmış kişiler hayattaki değerlerini kaybetmiş gibi ne yapacaklarını bilemedikleri için yakın akraba ve arkadaşlarından destek beklemektedir. Bu durumda aldıkları tavsiye açısından: %66,9'u "kendin karar ver", %40'ı "boşanma", %14,7'si "çocuklarının çıkarlarını düşün, ayrı yaşamaya çalış ve durumu analiz et", %21,6'sı "davranışını değiştir" gibi cevaplarla karşılık vermişlerdir. Genellikle kadınların arkadaşları ve anneleri boşanmayı kabul etmekte veya verdikleri herhangi bir karara destek olmaktadır (Artamonova, Ekzhanova, & Zıryanova, 2002, s. 56).

Psikolojik açıdan boşanma, bu evliliği destekleyen ve koruyan gücün değişmesinin nedenidir. Boşanma olgusunu tetikleyen ve destekleyen faktörler şunları içerir: Ahlaki ve psikolojik, ekonomik çıkarlar, aile ve evlilik ilişkilerinden memnuniyet, sosyal normlar, değerler ve yaptırımlar. Evlilikte uyumsuzluğa katkıda bulunan faktörler arasında kızgınlık, olumsuz tutumlar, iticilik, sinirlilik ve kıskançlık yer almaktadır. Tabii ki, aile içindeki iç çatışmaların gelişimi ve yoğunlaşması da dış faktörlerden (işyerindeki olumsuz olaylar, akraba ve komşularla çatışan ilişkiler) etkilenmektedir (Şmorina, 2000, s. 265).

Bu âlemden muhtelif cemiyetlerde, çok farklı aile yapıları hayatini devam ettirmektedir. Pasifik, Asya ve Afrika ülkelerinin kenar yaşam mahallerinde, cemiyetin ananevi sisteminde çok fazla farklılaşma olmazken; Avrupa kültürüne yakın olan cemiyetlerde dönüşüm ve değişim hızı daha süratli olmuştur. Bu değişimin ana sebebi, karmaşık bir duruma sahip

olmakla beraber, umumi manada Garptaki romantik muhabbet anlayışının diğer toplumlara ulaşmasıyla; kişiler içinde yaşadıkları ulusal ve siyasi müesseseleri etkilerler ve toplumda bunların tesirinde kalmaktadır. Bunun neticesinde de yönetimler geleneksel yaşam anlayışlarını yeni anlayışa adapte etmek için gayretler içerisine girmektedir (Giddens, 1999, s. 362).

Batı kültürünün hakim olduğu mahallerde evin beyi, genellikle eşinin ve yetişkin evlatlarının giderlerini karşılamaz. Dolayısıyla hanımlar ve yetişkin çocuklar giderlerini temin etmek için bir işle meşgul olmak veya eğitim yardımı, kredi gibi bir imkân bularak yaşamlarını devam etmek mecburiyetindedirler. Bir işle meşgul olan beyler ve hanımlar kendileriyle alakalı olan harcamalarda kendi şahsi kasalarını kullanırlar, ancak ortak ihtiyaçlar için müştereken taşın altına ellerini koymaktadırlar. Reşit duruma ulaşmış çocukların giderleri ekseriyetle ebeveynleri tarafından karşılanmamaktadır. Aile reisi, reşit evlatlarının giderlerini deruhte etmeyebilir. Annede giderleri karşılama kudretine sahip olmaz veya destekte bulunmayı kabul etmezse o takdirde çocuklar ya ev giderlerine ortak olmakta veya evden ayrılmak mecburiyetinde kalmaktadır (Miroğlu, 1996).

Güçlü otorite ve değerlere sahip ataerkil bir ailede bile boşanma sorunu göz ardı edilmez. Öncelikle bu olgunun diğer ülkelerdeki örneklerine bakarsak, farklı ülkelerde evlilik farklı olduğu gibi boşanmanın da farklı olduğunu görmekteyiz. Örneğin Japonya'da koca, karısının, uygunsuz uyumunda ısrar ederse, boşanma yasal bir koşul olarak kabul edilmektedir. Avustralyalı bir yerli, karısına "Git buradan!" sözünü söylerse, boşanma gerçekleşmiş olur. Kadın ise kocasının çapkın olması gibi geçerli bir boşanma sebebi sunmalıdır. Madagaskar'daki yerli halk, Malgas'ta geçici boşanma kavramına sahiptir. Kocasını uzun süre işinden ayrılan bir kadın, geçici olarak boşanabilir ve yeniden evlilik gerçekleştirebilir. Eski Çin'de bir koca, casusluk, itaatsizlik, dedikodu ve kıskançlık gibi uygunsuz faaliyette bulunan karısını kovma hakkına sahiptir (Arkhipova & Kravçenko, 1983, s. 34-52).

Genel olarak Kırgız aile yapısında ise çocuklar, yurt-yuva kurmadan veya geçimini temin edecek bir iş ortamı sağlamadan baba ocağından ayrılmamaktadır. Anneler babalar, yavruları için uygun bir iş ve vasat sağlanıncaya kadar maddi ve manevi olarak çocuklarına destek göstermeye devam etmektedir. Evlatlarını, başkalarına muhtaç olacak vaziyette, zor durumda da bırakmamaktadırlar.

3. MODERN KIRGIZ TOPLUMUNDA SOSYAL BİR SORUN OLARAK BOŞANMA:

3.1. Kırgız Toplumunda Boşanma ve Evliliğin, Tarihi Gelenek ve Görenekler İçerisinde Değerlendirilmesi

Ulusal bir kökene dayanan geleneksel Kırgız ailesinde, aile mefhumu ve akrabalık bağları çok yüksek

bir değere sahiptir. Evlilikler ve eşler arası ilişkilerde gelenek-görenek, örf-adetler ve kendilerine ait kültürlerinin rolü yüksektir. Evlilik müessesesinde İslam hukuku ve Şeriat normlarına riayet dikkat çekmektedir. Ailede, akrabalıklar maddi faktörlerden bağımsız olarak ele alınır. Bu mevzuda akrabalık ilişkileri maddi bağlardan daha önce gelmektedir (Karaseyeva, 1994, s. 42).

1917 Büyük Ekim Devrimi'nden sonra da ataerkil bir hayat yaşamaya devam eden Kırgız ailesi, sosyal yaşamda birçok farklı hayat tarzıyla yüzleşmiştir. Alışlagelinen Kırgız aile sistemi, yeni süreçle beraber, neredeyse baştan aşağı değişime mecbur kalmıştır. Aile sistemi bünyesine yeni bir yaşam tarzını benimseyip alırken, doğal olarak kendi hayat tarzından fedakârlık yapmak zorunda kalmıştır. Uzun süredir korunan geniş aile özellikleri, Kolhoz tabir edilen, kolektif devlet çiftlik sistemi, ailedeki ataerkil yaşam biçimini tamamen değiştirmiştir. Kolektif çiftlik yapısında aile, ayrı bir alt grup olarak kabul edilmektedir (Dzhumagulov, 1960, s. 16).

Türk Dünyasını yakından alakadar eden Sovyetler Birliği zamanında da kadınlara ait bazı çalışmalar ortaya koyulmuştur. Çarlık Rusya'sında kadını kıymetsiz gören anlayış hâkimdi. Yeni dönemde bu anlayış yok edilmeye ve kadının her sahada (eğitim, sanat, siyaset, ekonomi...) hür olması temin edilmeye gayret gösterilmiştir. Bu dönemde çalışan kadın adedi çoğalmıştır. Kadın ve erkeklerin çalışma saati ve maaşları gibi konularda adalet sağlanmıştır (Hasdemir, 1991, s. 89). Kültürel ve Siyasal değişiklikler, her sahada olduğu gibi, evlilik ve boşanma üzerinde de ciddi tesirleri olmuştur.

Çarlık Rusya'sında ve Sovyetler Birliği Döneminde, kadına karşı davranışlar bu tarzda devam ederken Kırgızistan da bu durumdan hissesine düşen payı almıştır. Hususiyile Çarlık döneminde, kızların rızası alınmaksızın, sadece ailenin kabulü ile yapılan evlilikler, başlık parası, kız kaçırma gibi durumlara, Kırgızistan'da da rastlanmıştır. Buna, 1811 yılında doğan, 7 yaşında iken ailesinin kararıyla nişan küpesi takılan ve büyüünce evlendirilen, Kurmancan Datka'yı örnek verebiliriz. Kurmancan Datka'nın evliliği bir yıl sürmüş, sonrasında ailesine evine gitmiş, bütün zorlamalara rağmen geri dönmemiştir (Bekturganova, 2006, s. 50). Sovyetler birliği öncesi durum hem Kırgızistan'da ve hem de Çarlık Rusya'sında kısmen benzerlikler taşımaktadır. Yeni süreçle birlikte, aile hayatında ve diğer sahalarda ciddi oranda değişiklikler meydana gelmiştir. Boşanmalarda bu değişikliklerden payına düşeni almıştır.

Boşanmalarda iki taraftan birini teşkil eden Kırgız kadını, Orta Asya kadınlarının içinde hürriyet ve aileye katkı bakımından farklılık arz etmektedir. Kırgız kadını, erkeğin kölesi değil, ev işlerinin birlikte yürütülmesinde bir eş ve yardımcıdır. Araştırmacılar, 1917 Bolşevik devrimi öncesi dönemde, Kırgız kadınlarının tam ve kâmil manada çok yönlü ev hanımı olduklarını belirtmektedir. Aynı zamanda iyi bir binici, iyi bir iş

insanı ve arkadaşlar arasında iyi bir konuşmacıdır (Elebaeva, 1994, s. 90).

Kırgız ailelerindeki ulusal farklılıklar geçmişte şekillenmeye başlamıştır. Bir Kırgız ailesinin çocuksuz olarak hayal edilmesi imkânsız gibidir. Bu nedenle, Kırgızistan'da bir çocuğun doğumu en önemli olaylardan biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle, çocuk sahibi olma beklenti ve arzusu, o kadar yüksektir ki, çiftlerin çocuk sahibi olma şansı düşükse, boşanmayı gönüllü olarak kabul etmişler demektir. Kırgızistan'da bir çocuğun doğumu çok mühim bir hadise olduğundan, bu süreçle alakalı birçok inanç ve adetler oluşmuştur (Dzhumagulov, 1959, s. 79-85).

Evlilik alanındaki Kırgız adetleri, Kırgız kültürünün eşsiz özelliklerinden biridir. Evlilikte, ciddi, sorumlu ve asil bir kişiyle evlilik önemlidir. Kırgızlar arasında evlilikler çok saygılı ve özel bir tutumla karakterize edilmektedir. Kırgızistan'da son yıllarda erkekler ve kadınlarda evlilik yaşı alışlagelmişin dışına çıkmıştır. 18-24 yaşları arasındaki insanlardan evlenenlerin adedinde düşüş olduğu tespit edilmiştir. Bu da insanların bazı sebeplerden dolayı evliliği tehir ettiklerine dair bir işaret olmaktadır. Bu duruma sebep olarak, eğitim-öğretim döneminin uzaması, bu yaş grubundaki kişilerin eğitim-öğretimlerine devam ediyor olması, kırsal kesimdeki gençlikle karşılaştırıldığında kentlerde yaşayan gençlerin geç evliliği, Batı'nın menfi etkisi, küreselleşme, maddi çıkarlar, vb. sebepler sayılabilmektedir. Aynı zamanda, gençlerin zihinsel ve fiziksel gelişiminin hızlanması, kızlar ve erkekler arasındaki ahlaki ilişkilerin serbestleşmesi sayılabilir. Örnek olarak, evlilik öncesi seks, düşük doğum kontrol kültürü, plansız gebelikler nedeniyle gençler arasında evliliklerin oluşmasında tesir etmektedir. Evlilik ilişkisi, erken çocuk doğurmanın yolunu açmıştır. Evlilik yaşı, bireylerin evliliğe karşı özgür ve bağımsız yaşama tutumlarının oluşumunun bir kanıtıdır. Sosyalizmin oluşumundan önce var olan genç yaşta evliliğe, yalnızca maddi ve manevi kültürlerinin düşük düzeyde olması değil, aynı zamanda kadın ve çocukların yetişkinlere ve kocalara bağımlılığı da sebep olmuştur. Devrimden önce Türkistan'da kızlar 11-14 yaşlarında evlendirilirdi. Erken evliliğin temel göstergelerinden biri, çok çocuklu anne babaların kızlarına bakmada zorlandıkları için erken evlenmeye zorlamaları olmuştur. Aynı zamanda fakir ailelerin oğulları da çeyiz ödeyemedikleri için evlenememiştir. Kızların erken, erkeklerin geç evlilikleri, bir grubun başka bir grup tarafından sömürülmesine yol açmıştır. Aynı şey modern kapitalist toplum için de geçerli olmaktadır (Açılova, 1986, s. 22).

Kırgız toplumunun tarihinde, gelenek ve göreneklerinde boşanmaya az da olsa rastlamak mümkündür. Boşanma sorunu, güçlü bir otoriteye ve değerlere sahip olan ataerkil ailelerde de görülmüştür. Kırgızistan'da boşanma tarihi bir gelenek ve ataerkil yaşamın bir özelliği olarak kabul edilmektedir. Kırgız toplumunda kadınların, toplumun her alanında her zaman daha az hakları vardır. Kadınların kendi

kararlarıyla evlenme hakkı olmadığı gibi, boşanma hakları da yoktu. İslam şeriatına göre belli istisnalar hariç boşanma hakkı sadece erkeğe aittir ve kocanın "boşanma" kelimesini söyleyerek evliliği bitirme hakkı vardır (Zagryazhskiy, 1876, s. 156).

Araştırmacıların görüşlerine göre boşanmaya yol açan koşullar; yaşam biçimlerinin kentlerde devam etmesi, göç, ülkenin sanayileşmesi, kadınların özgürleşmesidir. Kırgızistan'daki ailenin sosyo-ekonomik durumunun kötüleşmesi sebebiyle boşanmalar artmaktadır (Antonov, 1996, s. 37). Kırgızistan'da 2017 yılında 43.350 evli çiftten 9588'nin boşanmıştır (Kırgız statistika komitesi, 2010, s. 122). Bu durumda boşanmaların arttığına delil olarak gösterilebilir.

Yukarıda da bahsedildiği gibi boşanma sebepleri değişkenlik göstermekle birlikte, her durumda kadınlarda cinsiyet eşitsizliği gözlemlenebilmektedir. Kırgızistan'da ise, boşanmanın tarihi gelenek ve göreneklere ele alınması ataerki yaşamın özelliklerini göstermektedir. Kırgız toplumunda kadınlar, toplumun her alanında her zaman daha az haklara sahip olmuştur. Kadınların kendi arzularıyla evlenme hakları olmadığı gibi boşanma hakları da yoktu. Şeriatı göre, boşanma hakkı sadece erkeğe aitti ve koca, "boşanma" kelimesini söyleyerek evliliği sona erdirmeye hakkına sahipti. Genellikle boşanmadan sonra çocuklar, kocada kalır ve çocuklar küçükse anneleriyle birlikte ayrılmıştır. Kocanın akrabaları, boşanmış kadının yeni kocası tarafından evlat edinilmesine karşı, çocukları küçük de olsa ellerinde tutmaya çalışmışlardır. En büyük oğlan, kiminle kalacağına kendi karar verirdi. En büyük kız, annesiyle ayrılır ve geri kalanı babasıyla kalırdı. Bazen kızlara da bir seçenek imkânı verilmiştir. Dul kadın, yeniden evlenirse mal varlığı elinden alınırdı. İlk kocasından olan çocukları ise, akrabaları tarafından kendi yanlarına alınmaktaydı (Zagryazhskiy, 1876, s. 156). Metin... (İkinci Alt Başlık (Heading 3 Stili)

3.2. Kırgızistan'da Genel Boşanma Sorunu: Nedenleri ve Özellikleri

Kırgız cemiyetinin şu anki durumunu, geçmiş dönemlerle mukayese ettiğimizde, bazı çözümlerin oluştuğunu ifade etmek mümkündür. Araştırmaları nazarı itibara aldığımız zaman, halkın ekseriyeti geleneklere ihtimam gösterirken, bunu dikkate almayanların da azımsanmayacak miktarda olduğu dikkat çekici bir unsurdur (Ünal, 2016, s. 257). Kırgız ailesi, göçebe yaşam biçiminden bu yana devam ettirmeye çalıştığı adetleri olmakla beraber, kaybettiği veya kaybolmaya yüz tutmuş birçok gelenek-göreneklere de mevcuttur. Kırgız toplumunda meydana gelen bu değişikliklerin elbette birçok sebebi vardır. Bu sebepler arasında küreselleşme, modernleşme, kentleşme, kız çocuklarının eğitim düzeyindeki artış, dünya görüşlerindeki değişiklikler ve aile ilişkilerinde, boşanma ve nüfus artışı konusunu da etkileyen değerlerde, önemli

değişiklikler meydana gelmesi gibi unsurlar sayılabilmektedir.

Aile, sosyal bilim alanında sadece sosyal bir kurum olarak değil, aynı zamanda toplumun temelini oluşturan küçük bir grup olarak kabul edilir. Birincisi, aile güvene ve maneviyata dayalı bir birliktir. İkincisi, ailede ebeveynler ve çocuklar arasında özel bir güven bağı vardır. Bu yaklaşım, bireyin oluşumunda temel bir rol oynar, birliği sağlar ve tüm aile üyelerinin görüş ve değerlerinin birliğini teşvik eder. Üçüncüsü ise, aile özel bir sempati ve sevgi üzerine kurulmuştur. Ancak ortak çıkarların varlığı, toplumdaki diğer ilk grupların oluşumu ve işleyişi için yeterli olmaktadır (Diligentskiy, 1994, s. 89).

Dünya ülkelerindeki boşanmalarda bir artış trendi gözükmektedir. Örnek olarak, Amerika'da oranlar %45'lere kadar çıkmıştır (Amato, (2000), s. 1269-1288). Aile düzeninin bozulması olarak değerlendirilebilecek boşanma, toplum yapısının bozulmasında tesirli olan unsurlardandır. Boşanma, aniden oluşan bir hadise değildir. Bu sebeple sosyolojik açıdan ve çok boyutlu olarak değerlendirmeye tabi tutulmalıdır (Kır & Bülbül, 2012). Kırgızistan da boşanma problemiyle karşı karşıya kalan ülkelerden biridir. Kırgızistan'da 2008-2017 yılları arasındaki boşanma rakamları bazen düşmüş ve bazen de yükselmiştir. Ancak, Kırgız Devlet İstatistik Kurumu'nun verilerinin ortalaması ele alındığında, genel olarak bir artışın olduğu kesindir (Sultanov vd, 2017).

Tablo 1 'de de görüldüğü gibi, Kırgızistan'da on yılın ortalaması olarak, 1000 kişiden %1,5 oranında insan boşanmaktadır. Bunlar rakamlar, resmi kayıtlara girenlerdir. Bir de gayri resmi yollarla evlenip boşananlar vardır. Bunların resmen tespiti maalesef imkânsızdır. Şayet, gayri resmî yollarla evlenip boşananlar, tespit edilebilse boşanma oranlarının çok daha fazla olduğu resmen kanıtlanmış olurdu. 2008 yılında 1000 kişiden 1,40 kişi boşanırken, 2017 yılında bu oran 1,56'ya yükselmiştir. Bu durumda boşanmaların arttığını göstermektedir.

Yıllar	Boşananlar	1000 kişiye göre
2008	7419	1,40
2009	7381	1,38
2010	8155	1,50
2011	8705	1,59
2012	8698	1,57
2013	9052	1,60
2014	9235	1,60
2015	8588	1,45
2016	9102	1,51
2017	9588	1,56

Tablo 1: 2008-2017 yılları arasında Kırgızistan'da boşanma oranları

Kırgızistan'da 2013 ve 2017 yılları arasında evlenme ve boşanma oranlarına bakıldığında, Kırgızistan'a dair fikir sahibi olunabilir. Tablo 2'de Kırgızistan'da illere göre evlenme oranları ve tablo 3'te Kırgızistan'da illere göre boşanma oranları verilmektedir. İstatistiklere bakarsak en düşük evlilik sayısı Talas vilayetinde gözükmektedir. Çuy bölgesi ve Bişkek'te boşanmış çiftler, diğer bölgelere göre daha yüksektir. Bu durum, diğer bölgelere göre Çuy bölgesi ve Bişkek'te şehirleşmenin daha çok hissedilmesi ve geleneklerin zayıflamasından kaynaklanmaktadır. Ancak, Kırgız Cumhuriyeti'nde boşanma sayısı yükselme temayülündedir. Buda, toplumda, bir "aile krizinin oluşması" manasına gelmektedir. Dünyadaki son gelişmelerin, menfi tesirlerinden ailenin ahlaki özellikleri de etkilenmiştir. Bu durum da toplumlara, boşanma gibi bir hakikatle karşı karşıya bırakmıştır (Demograficheskyy yezhegodnik Kyrgyzsko Respubliki, 2018)

	2013	2014	2015	2016	2017
<u>Kırgızistan</u>	53578	54942	52043	47837	43350
1 Batken	5153	4873	4634	4408	3834
2 Celalabad	10588	10898	10162	9183	8248
3 Issıkğöl	4082	4430	4280	3730	3352
4 Narn	2353	2435	2394	1971	1750
5 Oş vilayeti	12620	12977	12114	10550	9936
6 Talas	2319	2524	2186	1960	1750
7 Çuy	7133	7536	7170	6459	5883
8 Bişkek	7228	6995	7018	7412	6604
9 Oş şehri	2102	2274	2085	2164	1993

Tablo 2: Kırgızistan'da illere göre evlenme oranları

	2013	2014	2015	2016	2017
<u>Kırgızistan</u>	9052	9052	9052	9052	9052
1 Batken	5153	4873	4634	4408	3834
2 Celalabad	606	569	571	562	628
3 Issıkğöl	796	776	819	776	931
4 Narn	370	419	432	422	459
5 Oş vilayeti	1261	1368	1288	1439	1450
6 Talas	395	403	352	409	419
7 Çuy	2174	2081	1806	1807	1795
8 Bişkek	1771	1820	1519	1922	1941
9 Oş şehri	463	421	422	472	447

Tablo 3: Kırgızistan'da illere göre boşanmaların sayısı

3.3. Araştırma Sonucuna Göre Kırgızistan'da Boşanma Sorunu: Nedenleri ve Özellikleri

Boşanma konusunda sosyal bir tablo oluşturmak için 2016 yılında Kırgız toplumunda boşanmanın nedenleri, onu etkileyen faktörler ve sonuçları hakkında sosyolojik bir çalışma yapılmıştır. Anket, Kırgız Cumhuriyeti'nin tüm bölgelerini kapsamaktadır. Katılımcıların %63,6'sını kadınlar, %36,4'ünü de erkekler oluşturmaktadır. Toplam katılımcı adedi 1.250'dir. Ankete katılanların yaşadıkları yere göre yüzdelik oranları tablo 4'te gösterilmektedir.

Şehirler	Yüzde
Issık Göl vilayeti	23,6
Çuy vilayeti	21,8
Oş vilayeti	22,8
Celalabad vilayeti	8,5
Talas vilayeti	5,7
Batken vilayeti	6,2
Narn vilayeti	11,4
	100

Tablo 4: Ankete katılanların yaşadığı yerler

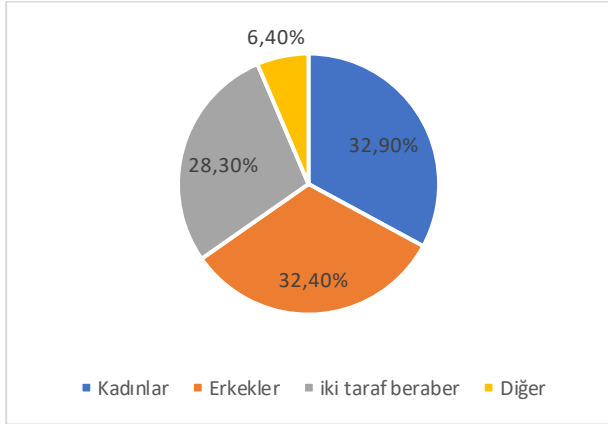
Evlilikteki en tehlikeli dönem 1. yıldan 6. yıla kadar olan vakit kabul edilmektedir. Bu tabloda, boşanmaların %65'inin bu aralıkta olduğu ortaya çıkmıştır. Eşler, evlilik öncesi dönemde aile hayatına dair efsane derecesinde hayaller ve beklentilere girmektedir. Ancak evlenip birlikte yaşamaya başladıktan sonra gerçek yaşam sorunları ortaya çıkmıştır. Çoğu boşanma 20 ila 35 yaşları arasında olmuştur. Bu süre zarfında çiftler yeterince bağımsızdır, birbirlerinin eksikliklerinin farkındadır ve birlikte yaşama imkânlarını kaybetmektedir. Bunun

temel nedeni çiftin psikolojik olarak evliliğe hazır olmamasıdır. Bu hazırlıksızlık durumuna ilaveten; birbirlerine karşı saygısızlık, kaba davranma, aşağılama, alay etme, ev işlerinde yardım etme isteksizliği, çocuk bakımı, birbirine alışmakta isteksizlik, ilgi eksikliği, bir tarafın kıskançlığı, çözüm için çaba göstermeme ev işlerini yapamama sebepleri arasında gösterilebilir.

Yıllar	Yüzde
1-3 Yıl arası	39,1
4-6 Yıl arası	25,8
7-9 Yıl arası	14,7
Evliliğin ilk Yılı	12,9
10 Yıl ve üstü	7,5

Tablo 5:Boşanmanın gerçekleştiği yıl aralıkları

Boşanmaya karar veren eşlere, "hangi taraf boşanmaya daha önce karar verdi?" sorusu yöneltilmiştir. Şekil 1'de gösterildiği gibi hem erkekler hem de kadınlar neredeyse eşit oranlarda boşanma teklifinde bulunmuştur. Katılımcıların%28,30'u her iki tarafın da bu teklifi eşit oranlarda kabul ettiğini söylemiştir. Katılımcıların %28,3'ü ise, her iki tarafın da bu öneriyi ortak kararlar kabul ettiğini ifade etmiştir. Bu, eşler arasındaki eşitlikçi ilişkilerin özellikle kriz zamanlarında belirgin olduğu fikrine yol açmaktadır.

Şekil 3: Boşanmaya karar vericiler

"Aileyi kurtarmak için herhangi bir yol düşündün mü?" sorusuna, ankete katılanların %56,6'sı "evet" ve %32,3'ünde "hayır" diyerek cevap vermiştir.

Evlilikte iki tarafta parlak bir gelecek ummaktadır. Genç çiftler boşanmayı düşünerek değil, uzun yıllar birlikte yaşamayı düşünerek evlenmektedir. Bu nedenle umutlar kesildiğinde herkes için boşanma düşüncesi artık kaçınılmazdır ve bir şok oluşturmaktadır. Her ne kadar bazı insanlar dış görünüşleriyle boşanma sebebiyle pişmanlık göstermese bile, iç dünyasında ciddi acılar ve problemler yaşamaktadır. Bunun sebebi, boşanma sırasında bazı kişiler, yaşama heyecanını kaybeder veya tamamen kendini yorulmuş hisseder. Bu sıkıntılı süreç boşanmanın ilk yarım yılında daha çok hissedilmektedir.

Boşanmanın sebeplerine dair verilen cevaplar da "Boşanma sebepleri" için 15 madde ön plana çıkmaktadır. Bunlar tablo 6'da gösterilmektedir.

	Yüzde
1. Eşler arasındaki anlaşmazlıklar	57,9
2. Eşini aldatma	49,0
3. Ekonomik problemler	40,9
4. Eşlerden birinin hasta olması	32,3
5. Fiziksel şiddet	36,2
6. Kumar bağımlılığı	30,5
7. Çocukların yetiştirilmesindeki anlaşmazlıklar	27,2
8. Ebeveynlerle beraber yaşamak	23,0
9. İkinci bir eşle evlilik	15,7
10. Çocuk sahibi olamama	12,8
11. Ebeveynlerin veya akrabaların müdahalesi	11,1
12. Din ve gelenek farklılığı	11,1
13. İstenmeyen hamilelikler	9,8
14. Eşlerden birinin dış görünüşü	8,1
15. İnternette çok zaman geçirmek	8,1

Tablo 6: Boşanmanın Ana Sebepleri

Şu bir gerçektir ki, boşanmaların temel sebebi, eşler arasındaki anlaşmazlıklar, kişiliklerinin uyumsuzluğudur. Bunlar kadınların toplumsal eşitliği talep etmeleri ve evlilikte kişisel çıkarların ön plana geçmesidir. Katılımcılar eşlerine karşı çok katı olduklarını, eşlerden birinin yeterince sorumluluk almadıklarını ya da bir nedenden dolayı yakın temasta oldukları için evlendiklerini belirtmektedirler.

Boşanmanın 2. nedeni, bir eşin evliliği kötüye kullanılması ve eşini aldatmasıdır. Ekonomik faktörler ise, boşanmanın 3. sebebini teşkil etmektedir. Erkekler işsizlik, iş kayıpları ve düşük ücretler gibi ekonomik konulara daha duyarlıdır. Yüzyıllar boyunca, sanki mevcut imkânlar kendilerine yetmiyormuş gibi geç-gündüz dünya işleriyle iştigale devam ettiler. Öte yandan kadınlar ise, paralarının ne kadar olduğuna yoğunlaşmaksızın, günlük geçimini temin etmek ve çocuklarını desteklemek gibi, ailenin işleyişiyle daha fazla ilgilenmişlerdir. Kadınlar bu sıkıntılı durumu kolaylıkla atlatabilmek için, maliyetleri düşürmek ve günlük ihtiyaçlara kısıtlamalar getirmek zorunda kalıyorlar bu da onlar için büyük bir yük oluşturmaktadır. Böyle konularında çeşitli anlaşmazlıklara yol açtığı bilinmektedir.

Evlilik kavgalarının bir başka nedeni de akrabalarla olan ilişkidir ve Kırgız geleneğine göre gelin, evine geldikten sonra kocasının tüm koşullarına ve

gereksinimlerine uyum sağlamak zorundadır. Bu durum, kayınvalide ile gelin arasında sorunlara yol açmaktadır ve çiftler arasındaki ilişkiyi zedelemektedir.

Boşanmanın bir başka göstergesi de ankete katılanların %5,7'sinin belirttiği gibi, beklenmeyen ve istenmeyen doğumların boşanmanın meydana gelmesini tetikleyen unsurlardandır. Kadınların %7,8'i ve erkeklerinde %7,1'i boşanma nedenleri arasında, çocuk yetiştirme sürecinde, eşler arasında, çocuğun yetiştirilmesine dair meydana gelen anlaşmazlıkları da saymışlardır. Evlenme kararının kısa sürede alınması nedeniyle boşanma riski oluşabilmektedir. Araştırmamız gösteriyor ki, çiftlerin %42,4 tanıştıktan üç ay sonra evlenmeye karar verirken, ailelerin %33,9'u dört ila on iki ay içinde evlenmeye karar verdiğini söylemiştir. Ankete katılanların %11'i tanıdıkları vasıtasıyla eşleriyle irtibat kurduklarını ve bu sürecin, bir ila üç yıl arasında devam ettiğini söylemiştir. Elbette bu süreç, tarafların uzun süre, birbirlerini tanımalarına, birbirlerinin karakterlerini anlamalarına, sosyal ve ekonomik durumlarını netleştirmelerini de katkıda bulunmuştur.

Boşanma sebeplerinde dikkat edersek, dini görüşteki anlaşmazlık nedeniyle boşanma olasılığının düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların %23'ü, inanç alanında anlaşmazlıkların az da olsa gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ancak dini görüşteki bu anlaşmazlıklar sebebiyle boşanma oranı ise, %1,5'lik oranla sınırlı kalmaktadır.

Diğer bir boşanma nedeni de eşlerin %8'inin fiziki açıdan kötü bir görünüme sahip olmasıdır. Düşük eğitim seviyesinin boşanmaya tesiri %3,4'tür. Diğer bir boşanma nedeni ise %5,9'luk oranla, kültürel yaşam tarzında ihtilaflardır. Erkeklerin kumar bağımlısı olmaları olup, internette çevrimiçi ortamda daha fazla zaman harcamaları da boşanmanın sebepleri arasında sayılmaktadır. Kadınlar bu sebeple boşanma oranlarının %16,2 olduğunu bildirdi.

Bir kişi evlendiğinde istese de istemese de değişir. Çünkü yeni bir koca ya da hanımın yeni dönem rollerine değişiklikler teşekkül eder. Ankete katılanların %53,4'ü evlendikten sonra eşlerinde, fazlaca olumsuzluk belirttileri gördüklerini söylerken, %32,6'sı da herhangi bir değişiklik fark etmediklerini ifade etmişlerdir. Kadınlar, bir gün her şeyin yoluna gireceğini hayal ederek evlendiler ve tüm kötü şeylerin geçmişte kalması gerektiğini düşündüler. Kadınların %19,9'u kocalarının alkol bağımlısı olduğunu biliyordu, ancak bu durum, onların kararını etkilememiştir.

Kırgız Toplumunun bir özelliği de genç ailelere yaşam biçiminin oluşturmalarında tam bir özgürlük verilmemesidir. Bu imkânın gençlere verilmesi gerektiği, büyüklerin genç ailelere haklarını kısmada hiçbir haklarının olmadığı ortadadır. Evlendikten sonra genç ailelerin %28,9'u ebeveynleriyle, %26,4'ü ise ailelerinden ayrı olarak yaşamaktadır. Bu ayrı yaşama durumu, çiftler arasında eşitlikçi bir ilişkinin yolunu açmaktadır.

Çiftlerin %12,3'ü de akrabalarıyla aynı evde yaşamaktadır.

Araştırmanın diğer bir bulgusuna göre; "eski karınız (kocanız) ne sıklıkla kendi ailesiyle buluşuyordu?" sorusuna cevap olarak; %14,5'i günde bir, %17,4'ü ayda bir, %31,1'i yılda bir kez ve izinliyken, %1,3 de sadece eşin ailesiyle tanıştıklarını ama irtibatta olmadıklarını ifade etmiştir. Yaklaşık %15'lik, bir kesim, eşinin kendi ailesiyle her gün görüşmesini problem olarak algılamıştır. Bu faktörlerin boşanmayı etkilediği bilinmektedir.

Boşanmaya tesir eden sebeplerden biride akrabaların ve ebeveynlerin çiftlerin yaşamına müdahalesidir. Kadınların %13,1'i kocalarının kendilerinden önce akrabalarını dinlediğini beyan etmiştir. "Boşanmanın asıl sebebi eşlerin anne ve babasıyla ilişkileri olabilir mi?" sorusuna ankete katılanların %28,1'i ebeveynlerle sürekli çatışmaların olduğunu, %46,8'i ise ebeveynlerinin ve akrabalarının ilişkilerine müdahale etmesine izin vermedikleri için anlaşmazlık olmadığını ifade etmiştir.

Çiftlerin %37'si birbirlerinin özel işlerine karışmadıklarını, %32,8'i herhangi bir sorun yaşamamak için kişisel işlerine her zaman dikkat etmeleri gerektiğini ve %25,5'i ara sıra sormanın gerekli olduğunu düşünmektedir.

"Siz ve eşiniz ailevi sorunlarla nasıl başa çıktınız?" sorusuna ankete katılanların %17,4'ü bu alanda her zaman derin anlaşmazlıkların olduğunu, %11,9'u ise bu tür anlaşmazlıkların, boşanma kararına yol açtığını belirtmiştir. Eşler arasındaki çatışmalara da kayıtsız kalamayan ebeveynler, eşlere müdahalelerde bulundu. %4,7'si kavganın çok zorlu bir süreç olduğunu, %8,1'i ise çatışma sırasında eşlerinin evi terk ettiklerini belirtmişlerdir. Eşin anlaşmazlık olduğunda evi terk etmesi yanlış bir davranıştır. Çünkü çift, aile içindeki tüm sorunları detaylı bir şekilde inceleyip, aralarındaki farklılıklarla düzenli iletişim ve açıklama ile çözebilirlerdi. Bazı durumlarda, konuşurken tartışan insanlar vardır, ancak bununla hiçbir şeyi çözemezler, çünkü en önemli sorunları birbirlerine bağırarak ve küfrederek değil iletişimde kalarak ve sabırla çözebilmektedir.

"Aileyi kurtarmanın herhangi bir yolunu düşündün mü?" sorusuna ankete katılanların %56,6'sı soruya "evet", %32,3'ü ise "hayır" cevabını vermiştir. 20-29 yaş grubundakilerin %19,6'sı aile hayatının sadece bir "oyun" olmadığını anladıklarını ve sorumlu davrandıkları için "evet" dediklerini beyan ettiler.

Çoğu durumda çiftler, evliliklerini kurtarma konusunda, deneyimli kişiler olarak ebeveynlerine başvurduklarını beyan ettiler. Bu oran %21,7'dir. Doktorlardan ve psikologlardan yardım alanların oranı %6'dır. Ankete katılanların %12,10'u köy muhtarı, imam, müftü gibi resmi ve dini yetkinliğe sahip kişilerle istişare ettiğini beyan etti. %6,8'i evliliğe vesile olanlardan tavsiye istedi ve %22,1'i, zamanın her şeyi çözeceğine inandığını beyan etti. Elbette, tartışma ve anlaşmazlıklar oluştuğunda, sabırla ve anlayışla bazen problemler

ötelenebilir ve üstü örtülebilir. Ancak bu durum anlaşmazlıkları çözmek için her zaman doğru bir yol olmayabilir. Çünkü iki taraf bir süredir birlikte yaşıyor ve anlaşıyorlarmış gibi gözükse de sorunlar kökten çözümlenmiş değildir. Bazen çiftlerden birisinin, diğerinin görünüşte uyum sağlıyormuş gibi gözükse de bu durum boyun eğme olarak değerlendirileceğinden, diğer tarafın saldırganlığının ortaya çıkmasına veya artmasına yol açacağı durumları da oluşturabilmektedir. Bu konuya dair durum, tablo 7'de açıklanmaktadır.

	Yüzde
Vakit her şeyi çözer	22,10
Ebeveynin nasihatı	21,70
Din adamlarına danışma	12,10
Uzmanlar, psikologlar ve	16,0
Muhtarlar (Resmi yöneticiler)	12,10

Tablo 7: Çiftler aileyi kurtarma konusunda danıştıkları kişiler

Ailede içinde şiddet de boşanma sebeplerindedir. Şiddet sadece anlaşmazlıkların çözümünü olanaksız kılmakla kalmamakta, aynı zamanda günlük yaşamı da büyük ölçüde engellemektedir. Ankete katılanların %66,8'i tartışma olmadan süren, bir aile hayatının imkânsız olduğunu söylerken, %26,8'de önemsiz tartışmalara izin vermeyerek, tartışma yaşamadıklarını beyan etmişlerdir.

Diğer bir boşanma nedeni de eşlerin fiziki görünüşlerinde problemlerin var olduğunun kabul edilmesidir. Ankete katılanların %8'i eşinin fiziki durumunu beğenmeyerek boşanmayı tercih ettiğini beyan etmiştir. %3,4'lük bir oranla başka bir boşanma sebebi de eşlerden birinin düşük eğitim düzeyine sahip olmasıdır. Boşanmanın bir başka nedeni ise %5,9 oranla kültürel yaşam tarzlarındaki anlaşmazlıklardır.

"Aranızdaki bir tartışmadan sonra kocanızın tavn nasıl değişti?" sorusuna %28,1'i "hâlâ aynı fikirde" diyerek değişmediğini, katılımcıların %16,2'si de müteakip tartışmaların artarak devam ettiğini söylemektedir. Çiftlerin %15,3'ü eşlerinin fikirlerinin değiştiğini ifade etmektedir. Unutulmaması gereken bir diğer husus da kadının teorik olarak gelenek-göreneklerde çok değerli olduğu kabul edilirken, pratikte aynı hassasiyetin olmaması bir tenakuzdur.

Ankete katılan kadınların %40'ı çatışmayı ilk yatıştırıcı kişi olduğunu söylerken, %12,3'ü bunu yapmaya çalışmadığını ve her durumda eski kocasının uzlaşmayı başlattığını söyledi. Bir kadının kariyerinde kocasından daha başarılı olması nadir durumlardandır. Bazı çiftler, kendilerinin sıkıntısız olarak yaşadığını, mutlu bir evliliğin tadını çıkardıklarını söylediler. Bununla birlikte, çoğu durumda, bu tür koşullar da bazı sorunlara neden olabiliyor ve bu durumda aile içi rekabet doğuyor. Bazen karı koca anlamsız bir şekilde farklı

konularda tartışma yapabiliyor. Örneğin, "arabayı kim daha iyi kullanıyor?", "çocuk yetiştirmeyi kim daha iyi biliyor?" gibi basit meseleler yüzünden de tartışmalar yaşanabiliyor.

En tehlikeli rekabet kariyer ve gelir rekabetidir. "Eşinizin işi aileye zarar verdi mi?" sorusuna şu yanıtları aldık: %16,2'si "evet", %29,2'si ise "hayır" cevabını verdi. Ankete katılanların %22,1'i asla karısının işini seçmesinde karışmadığını, %20,4'ü eşlerinin tüm kararlarını vermesinde müdahil olduğunu ifade etmiştir.

Erkeklerin eşlerine olan güveninin kaybolmasının nedenleri arasında, eşlerinin ev işlerine yeterince ilgilenmemesi sebebiyle, çevre tarafından olumsuz algılanması gösterilebilir. Bu durum, problem oluyor diyenlerin oranı %11,1'dir. Aile ve çocuklara yeterli derecede vakit ayrılmaması sebebiyle oluşan tartışmada oran, %10,6'dır. Aynı zamanda başka bir soru ortaya çıktı: "Birlikte yaşadığınızda, eski eşiniz, işte çok zaman geçirir miydi?" sorusuna %48,1'i evet derken, %35,7'side hayır cevabını vermiştir.

Bir ailede krizin yaklaştığı aşağıdaki işaretlerden anlaşılabilir: Anlaşmazlık sayısı normu aşarsa veya tersine, anlaşma yönünde hiçbir hareket icra edilmezse, bu takdirde problem var demektir. Karı kocalar birbirlerinin işleri veya sorunları hakkında hiç konuşmazlar; ya da sadece ara sırada konuşurlarsa aralarında muhabbet yok sıkıntı var demektir. Eşlerden her biri, kendini işine çok adanmış bir işçi gibi çalışırken, hayat arkadaşının sorunlarıyla yüzleşmek ve çözüm yönünde hareket etmek istemezler.

"Evliliğinizde ilk kavga ne zaman oldu?" sorusuna verilen yanıtlar dikkat çekiciydi. %32,8'i anlaşmazlığın düğünden hemen sonra başladığını, %6,4'ü ise düğün töreni sırasında olduğunu söyledi. Katılımcıların %27,7'si ise aile içi tartışmalarının evliliğin ortalarına doğru zuhura geldiğini beyan ettiler. Katılımcıların %24,7'si ise çatışmanın var olduğunu yalnızca birlikte yaşamının son günlerinde fark ettiklerini belirtmişlerdir

Boşanma birçokları için büyük bir sınavdır ve herkesin bununla başa çıkma fırsatı yoktur. Bu durumda, kişinin duygusal durumunu düzenlemeye yardımcı olacak, bir uzmana danışmak gerekir. Hâlihazırda yasal düzenlemeler, evlilik ve boşanma da dâhil olmak üzere, toplumun tüm kesimlerini kapsamaktadır. Çoğu zaman, mülkiyet sorunlarıyla (eşlerin mülkiyet durumu, evlilik sözleşmesi, eşlerin sorumluluğu, nafaka) ilgilenirken yasal düzenlemeler yapılır. Ailede herhangi bir anlaşmazlık yoksa yasal müdahale olamaz, çünkü yasa kişisel ilişkilere müdahale edemez

Şu anda, bu sorunların her ülkenin hukukunda belirtilen yasal normlar temelinde çözülmesi gerekiyor. Bu tarz resmiyet arz eden durumlarda da hukukta, bazı noksanların olabileceği bir gerçektir. Katılımcıların belirttiği gibi Anayasa boşanma sürecinde hakları korur. Ankete katılanların %36,6'sına göre, çoğu durumda mahkeme kadınları (anneleri) tercih ederken, %4,7'si erkekleri destekliyor diye beyanda bulunmaktadır.

Boşanma sürecinin kolay, hızlı ve engel çıkarılmadan gerçekleşmesi doğru olur diyenlerin oranı, %30,6 iken; zorlaştırılmalı ve hemen boşanma gerçekleşmemeli diyenlerin oranı %56,2'dir.

Ankete katılanların %42,1'i boşanmanın ek zorlukları olduğunu, %48,1'i ise çocukları olumsuz yönde etkilediğini beyan etmiştir. Ankete katılanların genel olarak %16,6'sı boşanmayı günah kabul etmektedir. Çiftlerin çoğu boşanma sonrası tekrar evlenmektedir. Bu oran ise %82,6'dır. Boşananların çoğunluğu resmi olarak boşanmış olsa da dini kurallara göre boşanmamış olanlar mevcuttur. Katılımcıların %29,8'i dini kurallara göre boşanmadıklarını ifade etmişlerdir. Anketi yanıtlayanların %50,6'sı şu anda bekâr ve %40,9'u bir eş bulmuştur. Tekrar evlenenlerin %35,7'si evlilikte, ideallerine hiç ulaşamadıklarını ifade etmiştir. Bir başka ilginç gerçek ise, ankete katılanların %37'sinin evlenmek istemediğini, %32,3'ünün ise evlenmeleri gerektiğini söylemesidir. %20'si idealini bulmak, %14,5'i ise yalnızlıktan kurtulmak için evlenmek istemiştir. Boşanma konusu, şu anda aile ilişkisinde, yeni evlilik modelleri, değişim nedeniyle de daha benzersiz boşanma biçimleri oluşturmuştur. Geleneksel evliliklerde boşanma yasal, ekonomik ve psikolojik bir boşluk olarak kabul edilmektedir. Eşlerin ve çocukların durumları, boşanma sonrası dönemde sadece düzeltilmesi gereken sıradan bir sosyo-psikolojik problem olarak kalmamalı, aynı zamanda çözülmesi için gayret gösterilmesi gereken en önemli bir sorun kabul edilmelidir.

3.1.1. Kırgız Toplumunda Aileyi Koruma Yolları

Aile toplumun temel değeridir. Bazı bilimsel teorilere göre, yüzyıllar boyunca ailenin biçiminin, makro-sosyal sistemlerin yönünü yansıttığı bir gerçektir (Volkova, 1979, s. 236). Bu nedenle boşanma şu anda yeni bir olgu değil ve ailede meydana gelen doğal değişiminin bir neticesi olarak gözüküyor. Başka bir deyişle, toplumun küresel modernleşmesi, bazı kurumların dönüşümüne yol açmıştır. Genel olarak toplum, aile ilişkilerinin istikrarıyla ilgilenir, çünkü bu da toplumun sürdürülebilir gelişimini etkiler. Karı koca arasındaki iyi bir ilişki, çocukların yetiştirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olabilir ve birçok sosyal soruna katkıda bulunabilir. Araştırmaya göre boşanma bugün Kırgız toplumunun en acil sorunlarından biridir.

Kırgız toplumunda boşanmaların sayısını azaltmak için ailenin statüsünün yükseltilmesi, aile sosyal politikasının iyileştirilmesi, destekleyici tedbirlerin alınması, ülke ve vatandaşlarının ekonomik güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Elbette bu tedbirlerin ulusal düzeyde uygulanması ve bir an önce olumlu, etkili kararların alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda katılımcılar, boşanma süreci sonrası dönemin konut, sosyal güvenlik, sosyalleşme, istihdam vb. açılardan nasıl ele alınacağına dair önerilerde bulunmuşlardır. Bu nedenle devlet, öncelikle ailenin toplumda başarılı bir şekilde gelişmesi için koşullar oluşturmalıdır. Tabii ki, bu

tür koşulların meydana getirilmesi, siyaset, ekonomi, hukuk, kamuoyu gibi, diğer sosyal kurumları da etkileyecektir. Tarafların tutumlarını oluşturmalarında, din, eğitim, kültür ve diğer unsurlar mutlaka tesirini göstermektedir. "Kırgız toplumunda aileyi koruma yolları nelerdir" sorusuna, %59,4'ü "Ailenin sosyal-ekonomik durumunu düzeltmek", %55,9'u "Ailenin değerini sürekli gündemde tutmak", %44,0'ı "Yeni aile kuranlara yol göstermek", %41,3'ü "Fuhşa yasak koyma", %35,7'si "Aileyi bozan film tarzı programları kontrole almak" şeklinde cevap vermişlerdir. Bu cevaplardan anlaşılıyor ki sosyal-ekonomik durumun düzgün hale getirilmesiyle beraber, problemin en önemli unsuru izole edilmiş olmaktadır. Ailenin değerini sürekli gündemde tutup topluma hatırlatmanın da faydaları göz ardı edilemeyecek derecede ehemmiyetlidir. Bu mevzu tablo 8'da gösterilmiştir.

	Yüzde
Ailenin sosyal-ekonomik durumunu düzeltmek	59,4
Ailenin değerini sürekli gündemde tutmak	55,9
Yeni aile kuranlara yol göstermek	44,0
Fuhşa yasak koyma	41,3
Aileyi bozan film tarzı programları kontrole almak	35,7

Tablo 8: Kırgız toplumunda aileyi koruma yolları

3.1.2. Kırgız Toplumunda Aileyi Korumak İçin Bazı Öneriler

Devlet, toplumun ve ailenin durumunu düzeltmek için, sosyal ve ekonomik açıdan çalışmalar yapmalı ve bu mevzuda ailelerin geçim standartlarını hiç olmazsa asgari seviyeye çıkarmalıdır. Yeni evlenen çiftlere ulusal konut projeleri geliştirip, gelirlerine uygun olarak düşük seviyede reel faizler yardımıyla ev sahibi olmaları temin edilmelidir.

Kentler ve kırsal kesimlerdeki mevcut olan işsizlik problemi boşanmalarda menfi etki etmektedir. Bölgede işsizlere iş sağlamak için ulusal programlar geliştirmelidir. Kırgızistan'da ailenin seviyesini yükseltmek için kanuni değişiklikler yapılmalıdır.

Gençler arasında ailenin rolünü yükseltmek için memleketin, siyasetini tekrar gözden geçirmesi ve tedbirler alması gerekmektedir. Kırgız toplumunda kanunlarda ailenin değerini artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Ortaokullardan başlayarak, daha üst seviyelerde okuyan öğrencilere kadar okullar ve ebeveynler, Kırgızların kadim aile kültür değerlerini çocuklara hem teorik ve hem de pratik olarak öğretmelidir. Böylece çocuklar, aileye ait değerleri evlilik öncesi dönemde öğrenmiş ve evliliğe hazır olarak başlamış olur.

Ebeveynlere ve evlenecek gençlere, aile ehemmiyetine dair ahlak anlayışını, aile psikolojisini,

İslam dininin ailenin kutsallığına dair dair bakışın, evlenmenin ve boşanmanın hukuki, psikolojik ve toplumsal sürecinin ve zararlarının öğretilmesi faydadan hali olmayacaktır.

Boşanmaların minimize edilmesi için, devlet kontrolünde, özel işyerlerinin ve iyileştirme merkezlerinin açılması, yardıma İhtiyacı olanlara psikolojik, hukuki ve diğer açılardan yardıma okunulmalıdır.

Kırgızistan'da aile düzeninin gelişmesi veya kötüye gidişini engellemek maksadıyla geniş çaplı araştırmalar yapıp, her yıl durumun kontrol edilmesi ve bilgilerin güncellenmesi gerekir. Böylece aile değerlerindeki yozlaşmalara dair dikkatler çekilmiş ve boşanma probleminin çözümünde toplumun dikkati diri tutulmuş olur.

Toplumun, gençler arasındaki kültürel ve medeni değerlerin gençlere ulaştırılmasına yönelik çalışmalar yapması gerekir. Bu konularda televizyon, internet, gazete, dergi ve diğer kitle iletişim araçlarından faydalanılması gerekir. Kırgızistan cumhuriyeti aile hukukuna bakıp eksiklerin giderilmesi gerekir.

Kırgız aile değerleriyle uyumlu, aile kurmayı özendiren film, dizi, belgesel ve diğer programların icra edilmesi, buna karşılık Kırgız aile sistemini bozan, ahlaksızlığı özendiren ve boşanmalara sebebiyet verebilecek olan film, dizi, belgesel ve programlara da engel olunması gerekmektedir.

4. SONUÇ

Sovyetler birliği öncesi dönemde, Çarlık Rusya'sında ve Kırgızistan'da kadınların evlilik ve boşanma konularında hakları ve yetkileri sınırlıydı. Sovyetler Birliğiyle beraber bu konularda devlet bazı çalışmalar yaparak kanunlar çıkardı. Yeni süreçle birlikte, aile kurma, boşanma ve diğer sahalarda ciddi oranda değişiklikler meydana gelmiştir. Kırgız ailesi, Sovyetler Birliğine giriş sonrası yapısal değişikliklere maruz kalmıştır. Bu değişiklikler Kırgızistan hürriyetini aldıktan sonra da durmamış ve devam etmiştir.

Günümüzde şehirleşme, teknolojik gelişmeler, göç modernleşme gibi değişik faktörlerin etkisiyle aile müessesesinde ciddi değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerle beraber boşanmalarda ciddi artışlar tezahür etmiştir. Boşanma evlilik sisteminin nihayete ermesi manasına gelmektedir. Bu meyanda evlilik bağıyla tesis edilen aile bağlarında, büyük zararlar oluşmaktadır. Boşanma yasal, sosyal ve psikolojik bir süreçtir. Boşanmaların bütün ülkelerde olduğu gibi, Kırgızistan'da da çoğalması toplumun sosyal bünyesindeki farklılaşmaların bir sonucudur. Hususiyle ilk beş yılda tahakkuk eden boşanmalar diğer senelere nazaran daha çoktur. Boşanmalar, şehirlerde kırsala nazaran daha çok gerçekleşmektedir.

Boşanmalar resmi yolla meydana gelmesinden dolayı ilk olarak hukuki sebepler nazarı itibara alınmıştır.

Boşanma olgusunun açıklanabilmesi için hukuk, kendi başına kâfi gelmemektedir. Sebebine gelince boşanmalar, sadece evliliği noktlayan karı-kocayı değil, çocukları, ebeveynleri, akrabaları ve genel olarak toplumu etkilemektedir. Geleneksel yaşam ile modern yaşamı, olması gerektiği şekilde harmanlayamayan cemiyetlerde ciddi buhranlar teşekkül etmektedir. Bu buhranı yaşayan ülkelerden birisi de Kırgızistan'dır.

Bu hâl, boşanmalarda başka toplumsal amillerin de tahlil edilmesini mecbur kılmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında teknolojik gelişmeler, şehirleşme, göç gerçeği gibi faktörlerin tesiriyle aile kurumunda köklü ve ciddi değişiklikler gerçekleşmiştir. Kadınlara ait hakların biraz daha görünür hale gelmesi, kadınların tahsil hayatında ileri noktalara yükselmeleri, özel sektör ve devlete ait kurumlarda çalışmaya başlamaları vasıtasıyla yaşam standartlarında bir irtifa yakalamışlardır. Bunun neticesinde önce eşler arası roller çakışmaya başlamış ve bir müddet sonra da çatışmalar zuhura gelmiştir. Evlilik hayatında tarafların kültürel, ekonomik ve dini zaviyeden denk olmaları evliliğin uzun soluklu olması açısından mühim kabul edilmektedir. Zikri geçen hususlarda denklik temin edilemezse o takdirde gerek eşler ve gerekçe ebeveynler açısından tartışmaların oluşması kaçınılmaz bir hal alır. Bu durumda da aile yuvasına ebeveynler, akrabalar müdahalede bulunur. Bu müdahaleler maalesef fayda yerine zarar oluşturur.

Başka bir yönden eşlerin kendi ailelerini ön planda değerlendirmesi ve muhatabının ailesine gereken asgari ihtiramı bile göstermemesi, boşanma unsurları arasında yer almaktadır. Biyolojik ve psikolojik açıdan gelişmenin tam olmadığı yaşlardaki evliliklerde riskli gözükmektedir. Çünkü evliliğe dair anlayış olgunlaşmamış ve omuzlarındaki mesuliyetlerinde yük oluşturması; ileriki yaşlarda gerçekleştirilen izdivaçlarda, alıştığı yaşamın devam ettirilme istenmesi ve eşyle olan yaş farkının fazla olduğu evliliklerde ise, nesil ve kültür tartışmalarının oluşmasından dolayı ayrılıklar oluşabilir. Binaenaleyh yaş cihetinin de önemsenmesi icap etmektedir.

Eşlerden birinin diğerinden daha fazla kazanca sahip olması, diğeri üzerinde galebe çalmasına sebebiyet vermektedir. Hanımın kamu işlerinde bulunması ve bir kazanca sahip olması da kadının bağımsız hareket etmesini sağlamakta ve hanımların boşanma mevzuunda daha hızlı karar almasını tevlit etmektedir. Başka bir açıdan iş imkânlarının az olması veya arzu ettiği işi denk getirememesi de boşanma sebepleri arasındadır.

Evliliğin devam ettirilmesinde çocuklu olma da önem arz etmektedir. Çocuğun doğmamış olması ister erkekten ister kadından kaynaklansın boşanmaya müessir unsurlardan olduğu tespit edilmiştir. Eşler arasında cinsellikle alakalı problemlerin var olması da boşanmaya tesir eden amillerdendir. Teknolojinin de aile hayatının devamında olumsuzluk oluşturan maddelerden biridir. Teknolojik gelişimler bir yönüyle kişiler arası irtibatı temin ederken, başka bir taraftan fertler arası bağı koparmaktadır. Bu durum eşler arasında

olunca, boşanma için bir yol açılmış olmaktadır. Hususiyle internette kumar vb. oyunlarla meşgul olma, sanal aldatma tarzı mevzular evliliklerin nihayetlenmesine sebep olmaktadır.

Boşanmaların çoğalmasında asrileşme bağlamında egoizmin fertler açısından önemli hale gelmesi, haz odaklı bir yaşamın tercih edilmesi, dostlar arasındaki manevi duyguların tüketilmesi, gelenek-göreneklerden uzaklaşılması, boşanmanın sıradan bir olay gibi algılanmasında tesirli olmuştur. Anlaşmalı ayrılıkların fazlaşması, kadın hareketlerinin tesiriyle toplumsal cinsiyette ciddi farklılaşmalar olması, hanımların kamusal yaşamda bulunmaları, kadınlara yapılan kötü muamelelere karşı kadınların ciddi tepki göstermeleri, aile mahremiyetini zedeleyen film, program ve diğer unsurların mevcudiyeti, Kırgız aile sistemini bu manada negatif etkilemesi gibi birçok faktör tesirli olmaktadır.

Devlet organları ailenin iyi olması için bazı taleplerde bulunsa da kendine düşen vazifeleri hakkıyla yerine getirememektedir. Aile bütçesi asgari yaşam seviyesi şartlarına ulaşamamaktadır. Bu sahada en önemli problemlerden birisi de, ailelerin başlarını sokabilecekleri bir eve sahip olamamaları, şehirde ve köylerde işsizlik problemleridir. Hâlihazırda sosyal çevrenin istikrarlı olmaması ailede ve onun işleyen iç sisteminde problemlerin doğmasına sebep oldu.

Aile, sosyal yapıda göreceli istikrarı koruyarak sosyal bir kurum olarak işlev görmeye devam edecektir. Çünkü toplumun ekonomik yaşamındaki rolü, demografik özellikler, eğitim hizmetleri vb. faaliyetler ailenin uzun zamandır asıl sosyal faaliyetleri olduğu için, bu durum daha asırlar boyu da devam edecektir. Bu nedenle aile, toplumsal ilerlemenin nesnel yasalarna tabi olarak toplum geliştikçe gelişmeye ve yaşamaya devam edecektir.

Toplum, aile ilişkilerinin istikrarı ile ilgilendirilir, çünkü ailede meydana gelen problem zamanla toplumun istikrarını etkiler. Eşler arasında iyi bir ilişki, çocukların iyi bir şekilde yetiştirilmesini ve birçok sosyal sorun (konut, sosyal güvenlik, sosyalleşme, istihdam vb.) çözümlenmesine yardımcı olur. Bu nedenle devletin, boşanmalara engel olmak için koşullar oluşturması, boşanmaların azaltılmasında müspet katkı sağlayacaktır.

Boşanmaların devlet eliyle kolaylaştırılması başka memleketlerde olduğu gibi Kırgızistan'da da boşanmayı arttıran unsurlar arasında sayılabilir. Bundan dolayı iyi bir tahlil yaparak, boşanmaların kısmen zorlaştırılması isabetli olacaktır.

Kıscacası, başta Kırgızistan istatistiki bilgiler merkezi olmak üzere elde edilen malumatlardan yola çıkarak bu araştırmada, günümüzde boşanma oranlarının artma temayülü gösterdiği sonucuna varılmıştır. Hususiyle evliliğin ilk beş senesi meydana gelen evlilikler diğer senelere nazaran daha fazladır. Boşanmanın hukuki, iktisadi, kültürel ve toplumsal açıdan sebepleri tespit ve tayin edilmeye çalışılmıştır.

Kırgızistan'da boşanma sebepleri arsında; Eşler arasındaki anlaşmazlıklar, cinsel taciz, maddi sıkıntılar, istenmeyen hamilelikler, fiziksel şiddet, kumar bağımlılığı, çocukların yetiştirilmesinde anlaşmazlıklar, ebeveynlerle yaşamak zorunda kalmak, ikinci bir eşle evlilik, ebeveynlerin veya akrabaların müdahalesi, din ve geleneklerin farklı oluşu, çocuk doğumunun gerçekleşmemesi, eşlerden birinin dış görünüşündeki problemler olarak sıralanabilir.

Özetle bu makalede, genel olarak boşanmaların özel olarak da Kırgızistan'daki boşanmaların sebepleri ortak başlıklar altında değerlendirilmiştir. Hususiyle de boşanmaların hukuki ve toplumsal bir gerçeklik olmasının yanında, günümüzde giderek çoğaldığı ve söz konusu boşanmaların Kırgız halkının toplumsal yapısına zararlar verdiği şüphe götürmez bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır. Kırgızistan'da boşanmaların sebepleri ve çözüm yolları ivedilikle masaya yatırılmalı ve çözümler ortaya koyulmalıdır.

KAYNAKÇA / BIBLIOGRAPHY

- Demograficheskiy yezhegodnik Kyrgyzsko Respubliki. (2018). Bişkek.: <http://www.stat.kg> adresinden alındı
- Açılova, R. (1986). Sem'ya i obshchestvo. Frunze.
- Adak N. vd. (2020). Değişen Toplumda Değişen Aile Sosyolojik Tartışmalar. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Aksoy, A. (2017). Boşanma sürecindeki kadın ve erkeklerin adil dünya inançlarının karşılaştırılması. 122. Üsküdar Üniversitesi / Sağlık Bilimleri Enstitüsü / Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı.
- Amato, P. ((2000)). The Consequences of Divorce for Adults and Children. Journal of Marriage and The Family, 62(4), 1269-1288.
- Antonov, A. (1996). Sotsiologiya sem'i. 37. Izdatel'stvo MGU.
- Arkhipova, L. & Kravchenko, A. (1983). Zakonodatel'stvo o rastorzhenii braka. 34-52.
- Arpacı, F. & Tokyürek, S. (2012). Boşanmış bireylerin yeniden evlilik konusundaki görüşlerinin incelenmesi. Akademik Bakış Dergisi (31), 1-15.
- Artamonova, E. Ekzhanova, E. & Zıryanova, E. (2002). Psikhologiya semeynykh otnosheniy s osnovami semeynogo konsul'tirovaniya. (E. Cilyaeva, Dü.) Izdatel'skiy tsentr «Akademiya».
- Bekturganova, K. (2006). *Kırgızistandın Asıl Kızdarı. Birinci Kitep*. Bişkek: Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru.
- Cebeci, S. (1997). Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri. Bursa: 93.
- Chiriboga, D. & Cutler, L. (1978). Stress Responses Among Divorcing Men and Women. Journal of Divorce, 1(2), 95.
- Diligentskiy, G. (1994). Sotsial'no-politicheskaya psikhologiya.
- Doğan, C. (1998). Türkiye'de Boşanma Sorununun Sosyolojik ve İstatistiki Açısından Değerlendirilmesi. Istanbul Journal of Sociological Studies, 0(25), 59-69.
- Doğan, Ş. (2016). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Artırıcı veya Engelleyiçi Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(4), 1008.
- Doğan, Ş. (2016). Boşanma Nedenlerine Yönelik Tutumlar: Boşanmayı Engelleyiçi Faktörlere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması. İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 5(4), 991-1011.
- Dzhumagulov, A. (1959). Nekotoryye obychai i obryady dorevoluytsionnoy kirgizskoy sem'. 1, 79-85.
- Dzhumagulov, A. (1960). Sem'ya i brak u kirgizov Chuyskoy doliny. Frunze.
- Elebaeva, A. (1994). Социальное положение женщины в Кыргызстан Sotsial'noye polozheniye zhenshchiny v Kyrgyzstane: istoriya i sovremennost'// Sem'ya i zhenshchina v menyayushchemsya mire). Bişkek.
- Giddens, E. (1999). Sotsiologiya. Ankara: Editorial URSS.
- Golod, S. (1996). XX. vek i tendentsii seksual'nykh otnosheniy v Rossii. Sankt -Peterburg: Aletya.
- Hasdemir, T. (1991). Sovyetler Birliği'nde Kadının Durumu. *Amme İdaresi Dergisi*, 24(3), 81-98.
- Kahraman, S. (2015). Boşanma Sonrasında Genç Ebeveyn İlişkilerinin Sürdürülmesi ve Öğrencinin Akademik Başarısına Etkisi. 55. Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans tezi.
- Karaseyeva, A. (1994). Kyrgyzskaya sem'ya pri perekhode k rynku/ Sem'ya i zhenshchina v menyayushchemsya mire. Bişkek.
- Kaya, K., & Eren, G. (2020). Boşanma ve Erken Boşanmaların Artış Nedenleri. Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi (3(9)), 708-728.
- Keskin, I. (2007). Boşanmanın Sosyolojik ve Psikolojik Nedenleri ve Boşanmanın Ortaya Çıkardığı Sonuçlar. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kır, İ., & Bülbül, Ö. (2012). İslâhiye İlçesinde Boşanma Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (9(2)), 99-122.
- Kırgız statistika komiteti. (2010, Ocak). Sotsialdyk-ekonomicheskoye polozheniye Kyrgyzskoy Respubliki. Bişkek: Kırgız Respublikası.
- Kravchenko, A. & Anurin. (2001). Sotsiologiya. PBOYUL.
- Kuznetsov, R. (1988). Razvodimost': dinamika, faktory i tendentsii. Metodologiya demograficheskogo prognoza.
- Medkov, V. M. (2009). Демография (Demografiya). INFRA-M.
- Mikheyeva, R. (2002). (Ottsy i materi posle razvoda: otvetstvennost', pravo). Novosibirsk.
- Miroğlu, İ. (1996, 9 11). Türkiye Gazetesi.
- Sandalcılar, A. (2012). İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor Mu? Bölgesel Panel Nedensellik. Ege Akademik Bakış (12(2)), 225-238.
- Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi (6(26)), 29-50.

- Sucu, İ. (2007). Boşanmış Kadınların Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrası Toplumsal Kabulleri Sakarya İli Örneği. 4. Sakarya.
- Sultanov vd. A. (2017). Zhenshiny i muzhchiny kyrgyzskoy Respubliki 2012-2016. Natsional'nyy statisticheskiy komitet Kyrgyzskoy Respubliki: <http://www.stat.kg> adresinden alındı
- Şmorina, E. (2000). O metodakh konsul'tativnoy raboty v situatsii razvoda // Psikhologiya zrelosti i stareniya. 2, 265.
- Tiyt, E. (1980). Faktory riska, vyzyvayushchiye rastorzheniye braka. Riga.
- UYAR, S. (1999). Boşanmış Bireylerin Evlilik Süreci ve Bugüne İlişkin Psikolojik Sorunları Üzerine Bir Araştırma. Gülhane Askeri Tıp Akademisi.
- Ünal, A. (2016). Kırgız Toplumunda Evlilik Türleri. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (25), 229-259.
- Volkova, A. (1979). Sotsial'no-psikhologicheskiye faktory supruzheskoy sovmetimost. Leningrad.
- William, H., & C. Turk, D. (1981). Adaptation to Divorce: Problems and Coping Strategies. *Journal of Marriage and the Family*, 43(2), 179.
- Yakupoğlu, M. (1996). Erotizmde Şiddet ve Ahlak İlişkisi. *Cogito*, 6(7), 316.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* (28), 60.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye'de Boşanma ve Sebepleri. *Bilig (Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi)* (28), 59-81.
- Zagryazhskiy, G. (1876). Yuridicheskiye obychai kirgiz. Materialy dlya statistiki Turkestanskogo kraya.
- Zagryazhskiy, G. (1876). Yuridicheskiye obychai Kirgiz. Materialy dlya statistiki Turkestanskogo kraya. 156.